

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

यो वै पवमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पवमानाना
रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु
त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुच्छन्दा अनु
त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वा
रभे स्वस्ति मा सम्पारयेत्याहुते ॥ १ ॥

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु
पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै
पवमानस्य संततिं वेद सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते
पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ
वा अस्यैतेऽगृहीता द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान्
यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं वि ॥ २ ॥

छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगं
ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय

त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतम्पवमानमेव
तत्सं तेनोति सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते
पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्॥३॥

एते वि द्विचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

त्रीणि वाव सवनान्यथ तृतीयं सवनमव लुम्पन्त्यनं शु
कुर्वन्त उपांशुं हुत्वोपांशुपात्रेऽंशुमवास्य तं
तृतीयसवनेऽपि सृज्याभि षुणुयाद्यदाप्याययति तेनांशुमद्यदभि
तेनर्जीषि सर्वाण्येव तत्सवनान्यंशुमन्ति शुक्रवन्ति
सुमावद्दीर्याणि करोति द्वौ समुद्रौ विततावजूर्यौ पर्यावर्तेते
जठरेव पादाः। तयोः पश्यन्तो अति यन्त्यन्यमपश्यन्तः॥४॥

सेतुनाति यन्त्यन्यम्। द्वे द्रधंसी सतती वस्त एकः
केशी विश्वा भुवनानि विद्वान्। तिरोधायैत्यसितं वसानः
शुक्रमा दत्ते अनुहाय जायै। देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा
अकुर्वत ते देवा एतम्महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताऽ- ग्निहोत्रं
व्रतमकुर्वत तस्माद्विव्रतः स्याद्विरह्यग्निहोत्रं जुह्वति पौर्णमासं
यज्ञमग्नीषोमीयम्॥५॥

पशुमकुर्वत दार्श्यं यज्ञमग्नेयम्पशुमकुर्वत वैश्वदेवम्प्रातः सवनं

वरुणप्रघासान्माध्यंदिन॑ ५ सवनं॑ साकमेधान्पितृयज्ञं॑
 त्र्यम्बका॑ स्तृतीयसवनमेकुर्वत् तमेषामसुरा यज्ञमन्ववाजिगा॑
 नान्ववायन्ते॑ ऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे देवा अभूवन्निति॑
 तदध्वरस्या॑ ध्वरत्वन्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं
 विद्वान्त्सोमेन॑ यजते भवत्यात्मना परास्य॑ भ्रातृव्यो
 भवति॥६॥

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥२॥ [२]

परिभूरग्निम्परिभूरिन्द्रम्परिभूर्विश्वा॑ देवान्परिभूर्मा॑ सह
 ब्रह्मवर्चसेन॑ स नः पवस्व शं गवे शं जनाय॑ शमर्वते
 श॑ राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य॑ ते रयिपते सुवीर्यस्य॑
 रायस्पोषस्य॑ ददितारः॑ स्याम। तस्य॑ मे रास्व तस्य॑ ते
 भर्खीय॑ तस्य॑ त इदमुन्मृजे। प्राणाय॑ मे वर्चोदा वर्चसे
 पवस्वापानाय॑ व्यानाय॑ वाचे॥७॥

दरुषक्रतुभ्याश्चरुषुर्भ्याम्मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथा॑
 श्रोत्रायात्मनेऽङ्गेभ्य॑ आयुषे वीर्याय॑ विष्णोरिन्द्रस्य॑ विश्वेषां
 देवानां॑ जठरमसि वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कोऽसि को
 नाम् कस्मै॑ त्वा कायं त्वा यं त्वा सोमेनातीतृपं॑ यं त्वा

सोमेनामीमदः सुप्रजाः प्रजया भूयासः सुवीरौ वीरैः
सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो मे रूपेभ्यो वर्चोदाः॥८॥

वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भर्खीय तस्य
त इदमुन्मृजे। बुभूषन्नवेख्येतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भूत्याऽभि पवते
ब्रह्मवर्चसकामोऽवेख्येतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभि पवत
आमयावी॥९॥

अवेख्येतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव
तर्पयति स एनं तृप्त आयुषाभि पवतेऽभिचरन्नवेख्येतैष
वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति
स एनं तृप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो द्रव्यक्रतुभ्यां
चर्षुभ्यां श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गेभ्य आयुषोऽन्तरैति
ताजक्प्र धन्वति॥१०॥

वाचे रूपेभ्यो वर्चोदा आमयावी पञ्चचत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

स्फ्यः स्वस्तिर्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः।
यज्ञियां यज्ञकृतः स्थ ते मास्मिन् यज्ञ उप ह्वयध्वमुप

मा द्यावापृथिवी ह्वयेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुपं
 देवा उपं यज्ञ उपं मा होत्रा उपह्वे ह्वयन्तान्नमोऽग्नये
 मखुघ्ने मखस्य मा यशोऽर्यादित्याहवनीयमुपं तिष्ठते यज्ञो
 वै मखः॥११॥

यज्ञं वाव स तदहन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र
 सर्पत्यात्मनोऽनात्यै नमो रुद्राय मखुघ्ने नमस्कृत्या मा
 पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा एव नमडस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनो-
 ऽनात्यै नम इन्द्राय मखुघ्न इन्द्रियम्मे वीर्यम्मा निर्वधीरिति
 होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय
 या वै॥१२॥

देवताः सदस्यातिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्सर्पति
 न सदस्यातिमार्च्छति नमोऽग्नये मखुघ्न इत्याहैता वै
 देवताः सदस्यातिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्सर्पति न
 सदस्यातिमार्च्छति दृढे स्थः शिथिरे समीची मा९हंसस्पातु९
 सूर्यो मा देवो दिव्याद९हंसस्पातु वायुरन्तरिख्यात्॥१३॥

अग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवी
 द्वारौ मा मा सं ताप्तम् नमः सदसे नमः सदसस्पतये

नमः सखीनां पुरोगाणां चख्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या
 अहे दैधिष्व्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदेने सीद योऽस्मत्पाकेतर
 उन्निवत उदुद्वतश्च गेषम्पातम्मा द्यावापृथिवी अद्याहः सदो
 वै प्रसर्पन्तम्॥१४॥

पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हिंसितोः
 सदः प्रसृप्य दखिणार्धम्परेख्येतागन्त पितरः पितृमानहं
 युष्माभिर्भूयासं सुप्रजसो मया यूयम्भूयास्तेति तेभ्य एव
 नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै॥१५॥

मुखो वा अन्तरिक्षात्प्रसर्पन्तत्रयस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

भख्येहि मा विश दीर्घायुत्वाय शतनुत्वाय रायस्पोषाय
 वर्चसे सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदो-
 ऽस्यश्विनोस्त्वा बाहुभ्यां सध्यासम् नृचख्षसं त्वा देव
 सोम सुचख्या अव ख्येषम् मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां
 वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी
 वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि विश्वचर्षणे॥१६॥

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर क्रत्वे दख्याय
 रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि

त्विषा वधीः। वृषणे शुष्मायायुषे वर्चसे॥ वसुमद्गणस्य सोम
देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रच्छन्दस इन्द्रपीतस्य
नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो
भरुषयामि रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यदिनस्य
सवनस्य त्रिष्टुच्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य॥१७॥

पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भरुषयाम्यादित्यवद्गण
सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीच्छन्दस
इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत
उपहृतस्योपहृतो भरुषयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः
सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य संगथे। हिन्व मे गात्रा
हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः। शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व
मा मेऽवाङ्गाभिमति॥१८॥

गाः। अपाम सोमममृता अभूमादर्शम् ज्योतिरविदाम
देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य।
यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जितवेदा विचर्षणिः।
पुनरग्निश्चरुदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना
युवं चरुषुरा धत्तमक्ष्योः। इष्टयजुषस्ते देव सोम

स्तुतस्तोमस्य॥१९॥

शस्तोक्थस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत् उपहूतस्योपहूतो
भर्ष्यामि। आपूर्याः स्था मां पूरयत प्रजया च धनेन
च। एतत्ते तत् ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये
च त्वामन्वत्र पितरो यथाभागम्मन्दध्वम् नमो वः पितरो
रसाय नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय
नमो वः पितरः॥२०॥

स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय
पितरो नमो वो य एतस्मिँल्लोके स्थ युष्मास्तेऽनु ये-
ऽस्मिँल्लोके मां तेऽनु य एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा
भूयास्त येऽस्मिँल्लोकेऽहं तेषां वसिष्ठो भूयासम् प्रजापते न
त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव॥२१॥

यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयः स्याम पतयो
रयीणाम्। देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसो-
ऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्यप्सु धौतस्य
सोम देव ते नृभिः सुतस्येष्टयं जुषः स्तुतस्तोमस्य
शस्तोक्थस्य यो भर्ष्यो अश्वसनिर्यो गोसनिस्तस्य ते

पितृभिर्भर्ख्यंकृतस्योपहृतस्योपहृतो भर्खयामि॥ २२॥

विश्वचरणे त्रिष्टुप्छन्दसु इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्याति स्तुतस्तोमस्य जीवाय नमो वः

पितरो बभूवु चतुश्चत्वारिंशच्च॥ ५॥ [५]

महीनाम्पयोऽसि विश्वेषां देवानां तनूरृक्छासमद्य
पृषतीनां ग्रहम्पृषतीनां ग्रहोऽसि विष्णोर्हृदयमस्येकमिष
विष्णुस्त्वानु वि चक्रमे भूतिर्दध्रा घृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य
वीतस्य द्रविणमा गम्याज्योतिरसि वैश्वानरम्पृश्निषै दुग्धम्
यावती द्यावापृथिवी महित्वा यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थुः।
तावन्तमिन्द्र ते॥ २३॥

ग्रहः सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः
पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छ्वा-
ऽवमृशेच्चतुष्पादोऽस्य पशवः प्रमायुकाः स्युर्यथ्स्कन्देद्यजमानः
प्रमायुकः स्यात्पशवो वै पृषदाज्यम्पशवो वा एतस्य
स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति
पशूनेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यम्प्राणो वै॥ २४॥

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति
यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय

गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यम्प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य
 प्राणे दधाति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय
 आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव घ्रापयति प्राजापत्यो वा
 अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनेः प्राणं निर्मिमीते
 वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति
 वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः सं
 तनोति॥ २५॥

ते पृषदाज्यम्प्राणो वै योनेः प्राणन्द्वाविंशतिश्च॥ ६॥ [६]

देव सवितरेतत्ते प्राहु तत्प्र च सुव प्र च यज्ञ
 बृहस्पतिर्ब्रह्मायुष्मत्या ऋचो मा गात तनूपाथ्साम्नः सत्या वे
 आशिषः सन्तु सत्या आकूतय ऋतं च सत्यं च वदत स्तुत
 देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जम्मह्यः स्तुतं
 दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रम्॥ २६॥

अस्यूर्जम्मह्यः शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं
 गम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुख्णीमहि प्रजामिषम्। सा मे
 सत्याशीर्देवेषु भूयात् ब्रह्मवर्चसम्मा गम्यात्। यज्ञो बभूव स
 आ बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो

अ॒स्मा॑ अ॒धि॒प॒ती॒न्क॒रोतु॑ व॒यः॑ स्या॒म॒ प॒त॒यो र॒यी॒णाम्॑ ।
य॒ज्ञो वा॒ वै ॥ २७ ॥

य॒ज्ञप॑तिं दु॒हे य॒ज्ञप॑तिर्वा य॒ज्ञं दु॒हे स यः॑ स्तु॒तश॒स्त्रयो॒र्दोह॑मवि॒
यज॑ते तं य॒ज्ञो दु॒हे स इ॒ष्ट्वा पा॑पी॒यान्भ॑वति॒ य ए॑नयो॒र्दोहं॑
वि॒द्वान् यज॑ते स य॒ज्ञं दु॒हे स इ॒ष्ट्वा व॑सी॒यान्भ॑वति॒ स्तु॒तस्य॑
स्तु॒तम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ स्तु॒तं दु॒हामा॑ मा॒ स्तु॒तस्य॑ स्तु॒तं
ग॒म्याच्छ॑स्त्रस्य॑ श॒स्त्रम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ श॒स्त्रं दु॒हामा॑ मा॒ श॒स्त्रस्य॑
श॒स्त्रं ग॒म्यादि॒त्याहै॑ष वै स्तु॒तश॒स्त्रयो॒र्दोह॑स्तं॒ य ए॒वं वि॒द्वान्
यज॑ते दु॒ह ए॒व य॒ज्ञमि॒ष्ट्वा व॑सी॒यान्भ॑वति॥ २८ ॥

श॒स्त्रं वै श॒स्त्रन्दु॑हान्द्वावि॑शतिश्च॥ ७ ॥ [७]

श॒येना॒य॒ प॒त्वेने॒ स्वाहा॒ वट्॑श्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॒ नमो॑
विष्ट॑म्भाय॒ धर्म॑णे॒ स्वाहा॒ वट्॑श्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॒ नमः॑ परि॒धये॑
ज॒न॒प्रथ॑नाय॒ स्वाहा॒ वट्॑श्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॒ नम॑ ऊ॒र्जे
हो॒त्राणा॑ स्वाहा॒ वट्॑श्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॒ नमः॑ प॒य॒से हो॒त्राणा॑
स्वाहा॒ वट्॑श्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॒ नमः॑ प्र॒जाप॑तये॒ मन॑वे॒ स्वाहा॒
वट्॑श्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॒ नम॑ ऋ॒तमृ॑तपाः सुव॒र्वाट्॑स्वाहा॒
वट्॑श्स्व॒यम॑भिगू॒र्ताय॒ नम॑स्तृ॒म्पन्ता॑ हो॒त्रा म॒धोर्घृ॑तस्य॒

यज्ञपतिमृषय एनसा॥२९॥

आहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुतप्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप-
तौ रराधा। सं नस्ताभ्याः सृजतु विश्वकर्मा घोरा
ऋषयो नमो अस्त्वेभ्यः। चख्षुष एषाम्मनसश्च संधौ
बृहस्पतये महि षद्गुमन्नमः। नमो विश्वकर्मणे स उ
पात्वस्माननन्यान्त्सोमपान्मन्यमानः। प्राणस्य विद्वान्त्समरे
न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं विश्वकर्मन्॥३०॥

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भर्ख्यन्तो न वसून्यानृहुः। यानग्रयो-
ऽन्वतप्यन्त धिष्ण्या इयं तेषामवया दुरिष्ट्यै स्विष्टिं नस्तां
कृणोतु विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन्
यज्ञकृतो यज्ञकामाः सुदेवा अकामा वो दख्खिणां न नीनिम्
मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ट। यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे
दख्खिण्यास्तेभ्यो यो दख्खिणां न॥३१॥

नयेदैभ्यो वृश्चेत् यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव
तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकिथ्सत् यमाशिरा दम्पती
वाममंश्रुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे अरपा
एधते गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममंश्रुतामरिष्टो रायः

सचता॑ꣳ समौकसा। य आसि॑च॒त्संदु॑ग्धं कु॒म्या स॒हेष्टेन॑
याम॒न्नम॑तिं जहातु सः। सर्पि॑र्ग्री॒वी॥ ३२॥

पीव॑र्यस्य जा॒या पीवा॑नः पु॒त्रा अकृ॑शासो अस्य।
स॒हजा॑निर्यः सु॑म॒खस्य॑मानं इन्द्रा॑या॒शिरः॑ स॒ह कु॒म्यादा॑त्।
आ॒शीर्म ऊ॑र्जमु॒त सु॑प्रजा॒स्त्वमिषं॑ दधातु द्रवि॑णꣳ
सर्व॑र्चसम्। स॒जय॑न्खे॒त्राणि॑ सह॑सा॒हमिन्द्र॑ कृ॒ण्वानो॑
अ॒न्याꣳ अ॒ध॑रान्त्स॒पत्नान्। भू॒तम॑सि भू॒ते मा॑ धा॒ मुख॑मसि
मुख॑म्भूयासम् द्यावा॑पृथि॒वीभ्यां॑ त्वा परि॑ गृह्णामि वि॒श्वे त्वा
दे॒वा वैश्वान॑राः॥ ३३॥

प्र च्या॑वयन्तु दि॒वि दे॒वान्द॑हान्तरि॑ख्ये वया॑ꣳसि
पृथि॑व्याम्पार्थि॒वान्ध्रु॑वं ध्रु॒वेण॑ ह॒विषा॑व सोमं॑ नयामसि।
यथा॑ नः सर्व॑मि॒ज्जग॑दय॒क्ष्मꣳ सु॑मना॒ अस॑त्। यथा॑ न इन्द्र
इद्वि॑शः के॒वलीः॑ सर्वाः॒ सम॑नसः कर॑त्। यथा॑ नः सर्वा
इदि॑शोऽस्माकं के॒वली॑रसन्॥ ३४॥

एन॑सा वि॒श्वक॑र्मन् यो द॒खि॑णां न सर्पि॑र्ग्री॒वी वैश्वान॑राश्च॒त्वारि॑ꣳशच्च॥ ८॥ — [८]

यद्वै होता॑ध्व॒र्युम॑भ्याह्वय॑ते वज्र॑मेन॒मभि॑ प्र वर्त॑यत्युक्थ॑शा
इत्या॑ह प्रातःस॒वन॑म॒प्रति॑गीर्य॒ त्री॑ण्ये॒तान्य॑ख॒राणि॑ त्रि॒पदा॑

गायत्री गायत्रमप्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने
 वज्रमन्तर्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनमप्रतिगीर्य
 चत्वार्येतान्यखराणि चतुष्पदा त्रिष्टुत्रैष्टुभममाध्यंदिनं सवनं
 त्रिष्टुभैव माध्यंदिने सवने वज्रमन्तर्धत्ते॥३५॥

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनमप्रतिगीर्य सप्तैतान्यखराणि
 सप्तपदा शक्करी शाक्करो वज्रो वज्रैणैव तृतीयसवने
 वज्रमन्तर्धत्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो
 यथासवनमप्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन
 आत्मन्दधीतेन्द्रियममाध्यंदिने सवने पशूस्तृतीयसवन
 इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनमप्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यखराणि॥३॥

त्रिपदा गायत्री गायत्रमप्रातःसवनमप्रातःसवन एव
 प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री
 तेजः प्रातःसवनं तेज एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं
 वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनमप्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यखराणि
 चतुष्पदा त्रिष्टुत्रैष्टुभममाध्यंदिनं सवनममाध्यंदिन एव
 सवने प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै
 त्रिष्टुगिन्द्रियममाध्यंदिनं सवनम्॥३७॥

इन्द्रियमेव माध्यंदिने सवनं आत्मन्धत्त उक्थं
 वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्युखराणि
 सप्तपदा शक्करी शाक्कराः पशवो जागतं तृतीयसवनं
 तृतीयसवन एव प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो
 वै जगती पशवंस्तृतीयसवनम्पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते
 यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयत आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्न॥३८॥

अपहनीत पुरास्य संवत्सराद्गृह आ वैवीरञ्छोऽसा मोद
 इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदप हते यथा वा आयताम्प्रतीख्यत
 एवमध्वर्युः प्रतिगुरम्प्रतीख्यते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया
 समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चाल्लुप्येत यथा धावञ्छो
 हीयते तादृगेव तत्प्रबाहुग्वा ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ
 एवोद्गातृणाम्॥३९॥

ऋचः प्रणव उक्थशःसिनां प्रतिगुरोऽध्वर्यूणाम् य
 एवं विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी
 जायत इयम्वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शःसत्यस्या एव
 तद्धोता नैत्यास्त इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे
 यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति॥४०॥

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे
यदासीनः शस्सति तस्मादितःप्रदानं देवा उप
जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मादमुतःप्रदानम्मनुष्या
उप जीवन्ति यत्प्राडासीनः शस्सति प्रत्यङ्घ्निष्ठन्प्रतिगृणाति
तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते यद्वै
होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराडा वर्तते
वज्रमेव तन्नि करोति॥४१॥

सर्वे वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणीन्द्रियमार्ध्यन्दिनः सर्वन्नोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ

च॥९॥

[९]

उपयामगृहीतोऽसि वाख्यसदसि वाक्पाभ्यां त्वा
ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतो
ऽस्यृतसदसि चख्षुष्पाभ्यां त्वा ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य
ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि
श्रोत्रपाभ्यां त्वा ऋतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां
गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो
विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्तः ररख्यस्व॥४२॥

तं ते दुश्चख्या माव ख्यत् मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा

वाच॑म्मे पाहि॒ मयि॑ वसु॑र्विद॒द्वसु॑श्चख्यु॒ष्पाश्चख्यु॑र्मे पाहि॒
 मयि॑ वसुः॑ संय॒द्वसुः॑ श्रोत्र॒पाः श्रोत्र॑म्मे पाहि॒ भूर॑सि
 श्रेष्ठो॑ रश्मी॒नाम्प्रा॑णपाः प्रा॒णम्मे॑ पाहि॒ धूर॑सि श्रेष्ठो॑
 रश्मी॒नाम॑पान॒पा अ॑पान॒म्मे पाहि॑ यो न॑ इन्द्रवायू
 मि॒त्रावरु॑णाव॒श्विनाव॑भिदास॒ति भ्रातृ॑व्य उत्पि॒पीते॑ शुभस्पती
 इ॒दम॒हं तम॑ध॒रम्पा॑दयामि॒ यथेन्द्रा॑हमु॒त्तम॑श्चे॒तया॑नि॥४३॥

रक्षस्व॒ भ्रातृ॑व्यस्रयो॒दश च॥१०॥ [१०]

प्र सो अ॒ग्ने तवो॑तिभिः सु॒वीरा॑भिस्तरति॒ वाज॑कर्मभिः।
 यस्य॒ त्वं स॒ख्यमा॑वि॒थ। प्र हो॒त्रे पू॒र्व्यं वचो॑ऽग्नये॑ भरता
 बृ॒हत्। वि॒पां ज्योती॑ः॒षि बिभ्र॑ते॒ न वे॒धसे॑। अ॒ग्ने त्री॑ ते
 वाजि॑ना॒ त्री ष॒धस्था॑ ति॒स्रस्ते॑ जि॒ह्वा ऋ॑तजा॒त पूर्वीः॑। ति॒स्र
 उ॑ ते त॒नुवो॑ दे॒ववा॑ता॒स्ताभि॑र्नः पाहि॒ गिरो॑ अ॒प्रयु॑च्छन्। सं
 वा॑ कर्म॒णा स॑मि॒षा॥४४॥

हि॒नोमीन्द्रा॑विष्णू॒ अप॑स॒स्पारे॑ अ॒स्य। जु॒षेथां॑ य॒ज्ञं
 द्रवि॑णं च ध॒त्तम॑रि॒ष्टैर्नः॑ प॒थिभिः॑ पा॒रय॑न्ता। उ॒भा जि॑ग्यथु॒र्न
 परा॑ जयेथे॒ न परा॑ जि॒ग्ये क॑त॒रश्च॒नैर्नोः॑। इन्द्र॑श्च विष्णो
 यद॑प॒स्पृधे॑थां त्रे॒धा स॒हस्रं॑ वि तदै॒रये॑थाम्। त्री॒ण्यायू॑ः॒षि तव॑

जातवेदस्ति॒स्र आ॒जानी॑रु॒षसं॑स्ते अ॒ग्ने। ताभि॑र्दे॒वाना॒मवो॑
यखि॒ष वि॒द्वानथ॑॥४५॥

भ॒व यज॑मानाय॒ शं योः। अ॒ग्निस्त्री॑णि॒ त्रिधा॑तू॒न्या ख॑षेति
वि॒दथा॑ क॒विः। स त्री॑रेकाद॒शा५ इ॒ह। यख॑षच्च पि॒प्रय॑च्च
नो वि॒प्रो दू॒तः परि॑ष्कृतः। नभ॑न्तामन्य॒के संमे। इन्द्रा॑विष्णू
दृ॒हिताः शम्ब॑रस्य॒ नव॒ पुरो॑ नव॒तिं च॑ श्रथिष्टम्। श॒तं व॒र्चिनः॑
स॒हस्रं॑ च सा॒क५ ह॒थो अ॑प्र॒त्यसुर॑स्य वी॒रान्। उ॒त मा॒ता
म॑हि॒षम॑न्वेन॒दमी॑ त्वा॒ जह॑ति पु॒त्र दे॒वाः। अथा॑ब्रवीद्वृ॒त्रमिन्द्रो॑
ह॒निष्य॑न्त्सखे॑ विष्णो वित॒रं वि॑ क्र॒मस्व॥४६॥

इषाऽथ॑ त्वा॒ त्रयो॑दश च॥११॥—————[११]

अ॒ग्ने तेज॑स्विन्वा॒युर्वस॑वस्त्वैतद्वा अ॒पां वा॒युर॑सि प्रा॒णो ना॑म॒ देवा॑ वै यद्य॒ज्ञेन॑ न
प्र॒जाप॑तिर्दे॒वासुरा॑ना॒युर्दा ए॒तं युवा॑न॒५ सूर्यो॑ दे॒व इ॒दं वा॒मेका॑दश॥११॥ अ॒ग्ने तेज॑स्विन्वा॒युर॑सि
छ॒न्दसा॑ वी॒र्यं मा॒तरं॑ च॒ षड्वि॑ंशत्॥३६॥ अ॒ग्ने तेज॑स्वि॒श्चि॒क्रितुषे॑ दधातु॥—————[१२]